

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 23. března 2023 ve věci č. 46396/14 – *Udovychenko proti Ukrajině*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl o porušení svobody projevu dle článku 10 Úmluvy v důsledku uložení nepřiměřených sankcí stěžovatelce za to, že novinářům poskytla vyjádření k okolnostem dopravní nehody, které byla přímým svědkem, přičemž následné trestní řízení toto vyjádření nepotvrdilo.

I. Skutkové okolnosti

V prosinci 2008 se stěžovatelka stala svědkem autonehody, při které byla sražena mladá žena přecházející ulici. Následně novináři stěžovatelku vyzvali, aby předmětnou událost okomentovala. Stěžovatelka uvedla, že viděla, jak z místa řidiče vystoupil syn pana B. Toto prohlášení bylo později zveřejněno a médiu se začalo šířit, že nehodu způsobil M. B., místní zastupitel a syn pana B., bývalého poslance parlamentu. Posléze se k věci veřejně vyjádřil M. B. a uvedl, že na scéně nehody se sice nacházel, ale dané auto neřídil. V následném trestním řízení, které skončilo zastavením, policie dospěla k závěru, že řidičem auta byla jiná osoba než M. B.

V listopadu 2009 podali B. a M. B. na stěžovatelku občanskoprávní žalobu, ve které namítali, že její výrok byl nepravdivý. Dle nich byl tento komentář zdrojem obvinění M. B. médiu ze způsobení autonehody. To mělo poškodit jejich pověst, důstojnost a profesní reputaci. V dubnu 2011 prvostupňový soud žalobě vyhověl a nařídil stěžovatelce, aby vydala prohlášení o nepravdivosti svých předchozích tvrzení a aby žalobcům zaplatila náhradu škody ve výši cca 304 eur a nemajetkové újmy ve výši cca 4 320 eur. Soud rozhodl, že se jednalo o skutkové tvrzení a aplikoval tzv. domněnku nepravdivosti v souladu s ukrajinským občanským zákoníkem, dle které bylo na stěžovatelce, aby prokázala pravdivost svého prohlášení. Soud přihlédl také k tomu, že se informace rychle šířila médiu, byla škodlivá pro pověst M. B. a B. a ti byli veřejně známými osobami.

Stěžovatelka se proti rozhodnutí odvolala. Dle ní se jednalo o záležitost veřejného zájmu; nebylo rozporováno, že se M. B. na místě vyskytoval; rozhodnutí o zastavení trestního stíhání nemohlo stačit jako důkaz pro nepravdivost jejího tvrzení; soud neposuzoval otázku její dobré víry a sankce byly nepřiměřené. Odvolací soud rozhodl, že stěžovatelka je nově povinna pouze k úhradě náhrady nemajetkové újmy, a to ve snížené výši.

Na základě následného dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a potvrdil rozsudek soudu první instance, který údajně řádně posoudil skutkový stav a přiměřeně určil sankce. Stěžovatelka poté dostala své povinnosti a učinila prohlášení o nepravdivosti svého svědectví. K vymození náhrady škody a nemajetkové újmy pak probíhalo po dobu více než pěti let exekuční řízení.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že občanskoprávní řízení vedené proti ní a v něm uložené sankce byly v rozporu s její svobodou projevu dle článku 10 Úmluvy.

Soud předně shledal, že k zásahu do namítaného práva došlo, přičemž tento zásah měl zákonný základ a sledoval legitimní cíl, konkrétně ochranu pověsti a práv jiných.

Soud pak připomněl, jaké faktory je třeba zohlednit při hledání spravedlivé rovnováhy mezi svobodou projevu a právem na respektování soukromého života. Jedná se o otázku, zda předmětné prohlášení přispělo k debatě o záležitosti týkající se veřejného zájmu; veřejnou známost poškozené osoby; kontext, ve kterém bylo prohlášení učiněno; obsah, formu a následky prohlášení; předchozí jednání

osoby činící prohlášení a její dobrou víru; způsob, jakým informaci obdržela a možnost jejího ověření; a konečně, povahu a závažnost udělených sankcí [např. *Von Hannover proti Německu* (č. 2), č. 40660/08 a 60641/08, rozsudek velkého senátu ze dne 7. února 2012, § 108–113]. Je navíc nutné dovodit objektivní souvislost mezi učiněným prohlášením a poškozenou osobou: běžnému čtenáři musí být zřejmé, že se výrok týkal dané osoby (*Kunitsyna proti Rusku*, č. 9406/05, rozsudek ze dne 13. prosince 2016, § 42–43).

Při použití výše zmíněných zásad na projednávaný případ Soud nejprve zhodnotil, že se výrok stěžovatelky týkal autonehody, ve které byla vážně zraněna mladá žena, což nepochybně představovalo záležitost veřejného zájmu. Tomuto faktu však vnitrostátní soudy nevěnovaly žádnou pozornost. Soud dále uvedl, že i přesto, že stěžovatelka ve svém svědectví neuvedla jméno dotčené osoby, M. B. z něj byl i tak jednoduše identifikovatelný. Její prohlášení tak bylo způsobitelné ovlivnit reputaci M. B. a jeho otce, i s ohledem na to, že se jednalo o volené funkcionáře.

Soud již dříve judikoval, že domněnka nepravdivosti tvrzení není automaticky v rozporu s Úmluvou, pokud má daná osoba reálnou možnost pravdivost prokázat (*Kasabova proti Bulharsku*, č. 22385/03, rozsudek ze dne 19. dubna 2011, § 58–62). Soud souhlasil, že prohlášení učiněné v projednávané věci mohlo být vnímáno jako skutkové tvrzení. Zdůraznil však, že její stěžovatelka vyřkla v roli očitého svědka, a že tudíž reprezentovalo jen a pouze její osobní vnímání okolností dané autonehody. Dle Soudu nemohlo být za takto specifických okolností po stěžovatelce vyžadováno, aby prokázala pravdivost toho, o čem byla přesvědčena, že na vlastní oči viděla.

Další otázka, kterou se Soud zabýval, byla otázka stěžovatelčiny dobré víry. Soud zhodnotil, že ve vnitrostátním řízení nebylo tvrzeno, že stěžovatelka jednala s přímým úmyslem poškodit pověst B. a M. B. Vnitrostátní soudy se nikdy její motiv nesnažily zjistit a nezabývaly se ani kontextem prohlášení. Soud dále poukázal na to, že stěžovatelka učinila prohlášení na základě výzvy novinářů a že nepoužila urážlivý jazyk, ani nevyjádřila názor ohledně viny zúčastněných osob. Navíc stejným způsobem vypovídala i na policii, přičemž proti ní nebylo zahájeno stíhání pro trestný čin křivé výpovědi. Nebylo ani tvrzeno, že by stěžovatelka svým vyjádřením narušila důvěrnost vyšetřování.

Ve světle uvedeného tedy Soud neměl důvod zpochybnit, že stěžovatelka byla přesvědčena o pravdivosti svého vyjádření, a tedy jednala v dobré víře a s přesvědčením, že je ve veřejném zájmu odhalit okolnosti nehody, které byla svědkem. Na tomto závěru nic nemění ani skutečnost, že trestní řízení nepotvrdilo, že M. B. řídil dané auto.

Soud konstatoval, že je aspektem svobody projevu – a za určitých okolností může být ve veřejném zájmu – pokud se svědkům událostí s potenciálně trestněprávním dopadem umožní veřejně se v dobré víře vyjádřit k tomu, co přímo viděli a o čem náležitě uvědomili příslušné orgány, ledaže by byli vázáni důvěrností vyšetřování.

Vzhledem k absenci jakýchkoliv náznaků zlé víry a vzhledem k téměř nereálnému požadavku, aby stěžovatelka prokázala pravdivost svého výroku, Soud rozhodl, že zásah do její svobody projevu nebyl v souladu s principy vyplývajícími z jeho judikatury. Kromě toho se Soud pozastavil nad nepřiměřeností uložených sankcí. Dle něj povinnost stěžovatelky vydat prohlášení o nepravdivosti svého svědectví byla nepatřičná a výše náhrady škody a nemajetkové újmy neúměrně vysoká.

Soud z výše uvedených důvodů uzavřel, že zásah nebyl nezbytný v demokratické společnosti, a došlo proto k porušení článku 10 Úmluvy.